

בתי נפש

בית משתה

חדר ג' - לפורים

שהשאייר אחריו ברכה הגאון

רבי שלמה כהן זצ"ל אבד"ק צילץ

בן הגאון רבי משולם זלמן זצ"ל אב"ד ור"מ פיורדא
בעל 'בגדי כהונה', 'משען המים' ו'נחלת אבות'

דרוש לפורים, לשמוח בשמחה של מצוה, ולפני ה' ירצה, ואם לאו פיגול הוא לא ירצה, ולקיים מתנות לאביונים ומשלוח מנות, והזכירו שבחים ורננות, לאל שוכן מעונות.

מתנות לעניים ואביונים איש ואיש כפי יכולתו, והיינו באשר גדולה הצדקה שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים, וכדאיתא במדרש (ע"י שמו"ר מ"א, א') וז"ל, השקיפה ממעון קדשך (דברים כ"ו, ט"ו), בוא וראה כמה גדול כחה של צדקה שמהפכת מדת הדין למדת הרחמים, שהרי כל השקפה שבתורה היא לרעה, שנאמר (בראשית י"ח, ט"ז) וישקיפו על פני סדום כו', חוץ מזו שהיא לטובה, שנאמר השקיפה ממעון קדשך, ללמדך שגדול כח מתנות עניים שמהפכת מדת רוגז למדת הרחמים עכ"ל.

והנה מצינו בשם הר"י זלה"ה (פע"ח שער י"ט - ר"ח חנוכה ופורים פ"ו) הטעם למה קבע המן הזמן של הריגה בחדש אדר דווקא, הטעם, כי יש בשם הוי"ה י"ב צרופים, שהם שולטות ב"ב חדשי השנה, ובחדש אדר שולט צורף הוה"י, שהוא השם למפרע, וכל דבר שהוא למפרע רמז לדין, וסבר המן כיון שבחודש הזה שולט הדין, שיוכל להמשיך הדין על ישראל, ומשום הכי תחלה אמר המן (אסתר א' כ') **כי רבה ה'יא ו'כל ה'נשים י'תנו**, בו שם הוי"ה למפרע בראשי תיבות שהוא דין, אבל לא דין גמור כיון שהוא ראשי תיבות, וכל ראשי תיבות רומז לרחמים. אח"כ אמר המן (שם ה' י"ג) **וכל ז'ה איננו שו'ה ל'י**, הוא סופי תיבות הוי"ה, וזה דין גמור שהוא סופי תיבות וגם למפרע, וכל כוונתו להשליט דין על ישראל ח"ו, ואסתר ביקשה להיפך השם לישא, ומשום הכי אמרה (שם ה' ד') **יבוא ה'מלך ו'המן ה'יום**, שהוא ראשי תיבות הוי"ה כפשוטו שהוא רחמים גמורים. אבל הקב"ה הסכים על אסתר, משום הכי אמר רוח הקודש (שם ז' ז') **כ'י כלת'ה אל'יו הרע'ה**

במדרש רבה מגילת אסתר (ז' י"ג) **כיון שהגיע מרדכי אצל התינוקות, שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך, אמר לו אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא** (משלי ג' כ"ה). **פתח השני ואמר אני קראתי היום ובזה הפסוק עמדתי מבית הספר, עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל** (ישעי' ח' י'). **פתח השלישי ואמר, ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט** (ישעי' מ"ו ד'). **כיון ששמע כך מרדכי שחק והיה שמח שמחה גדולה, עכ"ל.**

עלינו לשבח לאדון הכל, אשר בחר בנו מכל עם, ונפלאה אהבתו ית' אותנו, כאב את בן ירצה, וכרחם אב על בנים הוא מרחם תמיד עלינו, אם שחה לעפר נפשינו, קומה עזרתה לנו, ותצמח הישועה כמו בימי פורים האלה, אשר הפליא חסדו ית' אתנו, וימי פורים לא יעברו מתוך היהודים, כי זכר עשה לנפלאותיו, כי חנון ורחום הוא. וכן מוטל עלינו אנחנו בני ישראל להתדבק במדותיו הטובים, מה הוא רחום אף אתה רחום, כדאיתא ברז"ל (ילק"ש בשלח רמז רמ"ה, ועיין סוטה י"ד). והעיקר לזה היא מצות הצדקה, כדכתיב (דברים י"ג, י"ח) ונתן לך רחמים ורחמך, ודרשו רז"ל (ירושלמי ב"ק פ"ח ה"ז, ועיין שבת קנ"א:) אימת ונתן לך רחמים, ורחמך, ר"ל שבעת שיהיה אצלך רחמים ורחמנות על העניים והאביונים האומללים.

ומזה הטעם בעת ימי פורים האלה אשר חנן ה' צבאות אותנו ברוב רחמיו הגדולים, והוציאנו מאבל ליום טוב ומיגון לשמחה, לכן קבלנו עלינו, תמיד בכל שנה ושנה בהגיע ימי פורים האלה, לתת

במצוה זו לקיים כתיקונה במשלוח מנות ומתנות לאביונים, ועם עניים המסבבים על פתחיהם תנהגו בטוב וביושר, ולקבלו בסבר פנים יפות, ולא בעו"ה כהמון עם אשר פערו פיהם נגדם ומבייש אותם, ולא זכר חסדו ית' אשר עשה עמנו בימים האלה, כי ג"כ עניים היינו, עניים מן המצות, ועשה צדקות אתנו, כי צדיק ה' צדקות אהב (תהלים י"ז, א'), והפר עצת אויביו, והיאך נהיה ח"ו כפוי טובה.

והנה לא בלבד בממון שנותנים לעניים מיקרי צדקה, אלא כל המצות והתורה נכללים בצדקה, כדאיתא בזוהר פ' מקץ (דף קצ"ט). וז"ל פתח ר' יוסי ואמר (משלי י' ב') לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות, לא יועילו אוצרות רשע, אילין אינן דלא משתדלין באורייתא ואולון בתר מילי דעלמא למכנס אוצרן דחיובא, מה כתיב (קהלת ה' ב') ואבד העושר ההוא בענין רע, בגין דאינן אוצרות רשע, וצדקה תציל ממות, אילין אינן דמשתדלין באורייתא, וידעי אורחא לאסתכלא, דהא אורייתא עץ חיים היא, ואקרי צדקה דכתיב (דברים ו' כ"ה) וצדקה תהיה לנו וגו'. דבר אחר וצדקה תציל ממות, דא צדקה מומש, ובתרין גוונין איהו ובתרין סטרין, קרי ביה אורייתא וקרי ביה צדקה וכלא חד, עכ"ל. הרי הכל נכלל בצדקה, והיינו דכתיב (משלי י"א י"ז) כי גומל נפשו איש חסיד, ר"ל איש חסיד גומל חסד עם נפשו (ועיין בזה בעוללות אפרים). וא"כ עם המצות והתורה שאדם עושה גומל חסד עם הנשמה, וא"כ הרי שפיר צדקה מיקרי, ופשוט. ומשום הכי מצינו נמי במגילה (ט"ז:) ליהודים היתה אורה (אסתר ח' ט"ז), זו תורה, דג"כ נכלל בצדקה.

אמנם לבאר כל המאמר כולו מה דאיתא שם במס' מגילה (דף י"ו ע"ב) וז"ל, **ליהודים היתה אורה, זו תורה, וכן הוא אומר** (משלי י' כ"ג) **כי נר מצוה ותורה אור. שמחה, זו יום טוב, כמה דאת אמרת** (דברים ט"ז, י"ד) **ושמחת בחגיך. וששון, זו מילה, כמה דאת אמרת** (תהלים קי"ט, קס"ב) **שש אנוכי על אמרתך. ויקה, אלו תפילין, וכן הוא אומר** (דברים כ"ח, י') **וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מוה, ואמר רבי אליעזר הגדול אלו תפילין שבראש עכ"ל, ויש לדקדק** למה פרט דווקא אצל השמחה אלו מצות תורה ומילה ותפילין.

אבל יש לומר עפ"י מה דאיתא במדרש (ילק"ש רמז תתרמ"ח) ובגמ' (מגילה י"ב). מפאת שני טעמים היתה הגזירה אז, או מפני שנהנו מסעודת אותו הרשע, או מפני שהשתחוו לצלם. וכתב יפה ענף במגלת אסתר (דף כ"ג ע"א בד"ה אם בטיט) זהו ששאל משה לאליהו אם בטיט היא חתומה או בדם (אסתר"ר פ"ז סוף ס"י ג'), והיינו שהטיט רמז לחומה, ע"ד זכור כי עפר אנחנו (תהלים ק"ג י"ד). והדם רמז לנפש, כי הדם הוא הנפש (דברים י"ב, כ"ג). והכוונה, שאם נידונים בבחינות החומריים, פירוש על שנהנו מסעודת אחשוורוש, אז הוא חתימת טיט, אבל אם חטאו בצלם נבוכדנצר שהיא עבירה באמונה הנפשית, וזהו הוא הדם, כך שמעתי עכ"ל. וא"כ היה להם תרי עבירות, א' מחמת הנוגע לחומריות, וא' הנוגע לנפשות כנ"ל.

שבו הוי"ה כפשוטו בסופי תיבות, כי רצה לעשות דין בהמן, ורחמים בישראל, והסכים עם אסתר בקצתו, ע"ש (והובא בספר משתה יין (להג"ר מאיר קצנלנבויגן מו"ש, פירודא תנ"ז). בחלק י"ן נסכים" דף כ"ט: בד' מונקאטש תרס"ג)). כלל הדבר שבאותו פעם היה הקב"ה מהפך מדת הדין למדת הרחמים, ומשום הכי קבעו אז להתאמץ בכל שנה לקיים בעת ההיא מתנות לאביונים, כי בזה נהפך מדת הדין למדת הרחמים כנ"ל במדרש, והבן.

ואמרת טעם הגון, למה דווקא בזכות צדקה נהפך מדת הדין למדת הרחמים. עפ"י מה שכתב השל"ה ז"ל (במאמר ווי העמודים פט"ו ט'), בשם רמ"ע מפאנו בע"מ מאמר חיקור הדין ח"ג פ"כ) שבנתינת הצדקה נתמלא שם של ה', כי כאשר יקח הנותן את הפרוטה בידו, ורוצה ליתן לעני, בזה נתמלא הוי"ד של השם, וחמשה האצבעות אשר בהם הפרוטה היא הה"א, ופשיטת ידו של בעה"ב היא וי"ו, ואח"כ מקבל העני בתוך חמשה אצבעות שלו היא הה"א אחרונה, ובה נתמלא השם כסדר ע"ש. וא"כ כיון דלפי דברינו הנ"ל אם השם למפרע אז הוא רמז לדין כנ"ל, משום הכי ע"י הצדקה אז נתמלא השם כסדר, ושפיר נהפך מדת הדין למדת הרחמים ע"י נתינת צדקה.

ומה מאד מתקו בזה דברי רז"ל מגילה (י"ג ע"ב), **אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידי המון לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן** (מס' שקלים פ"א מ"א) **באחד באדר משמיעין על השקלים כו' עכ"ל.** ומדקדק בעל משתה היין (בחלק יין הרקח בסוף המגילה), מה נתינת טעם הוא זה שמביא הגמ' היינו דתנן כו'. ולפי דברינו הנ"ל מבואר היטב, דהנה כבר נזכר לעיל דברי הר"י ז"ל באדר שולט צרופי הוי"ה למפרע, וזהו רמז לדין, ואם כן יש לומר משום הכי משמיעין דווקא באחד באדר על השקלים, כדי להפך מיד מדת הדין למדת הרחמים ע"י נדבת צדקה למקדש וקרבתו, וכנ"ל במדרש על פסוק השקיפה ממעון קדשך וגו'. ומזה הטעם נמי הקדים הקב"ה שקליהן של ישראל, כדי להפך מדת הדין למדת הרחמים, ואז ממילא לא יהיה תקומה לעצת המון ששמח שנפל גורלו באדר עבור כי אז שולט השם למפרע כנ"ל, אמנם במצות שקלים שהקדימו כבר נהפך מדת הדין למדת הרחמים כנ"ל. וזהו דברי ריש לקיש, **הקדים שקליהן לשקליו, והיינו כדי להפך מיד מדת הרחמים למדת הרחמים כנ"ל, ושפיר מסיים והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים, וקשה למה דוקא באדר, אלא וודאי צריך לומר כי אז שולט צירופי הוי"ה למפרע, משום הכי משמיעין מיד על מצות נדבת שקלים להפך מיד מדת הדין למדת הרחמים כנ"ל, וא"כ שפיר הקדים שקליהן לשקליו, כדי להפך עצת המון אשר עיקר שמחתו היה כי נפל גורלו באדר, כי אז שולט השם למפרע וכנ"ל, אבל ע"י השקלים הופר עצתו, והבן.**

כלל הדבר, אחינו בני ישראל התאמצו במצות צדקה, ובפרט בימי פורים האלה אשר ה' ב"ה הפליא חסדו עמנו, ונהג עמנו ברחמים, על כן ראוי ונכון לדבק במדותיו, מה הוא רחום כו' כנ"ל. לכן תראו לדקדק

העמים ולא קבלוהו כדאיתא במדרש (ילק"ש רמז תתקנ"א, ועי' גמרא ע"ז ב:). אבל הענין דע לך, כי רבים חכמי התולדה ובראשם הר"א אבן עזרא, חושבין כי יש כח במזל לגרום לאדם, כפי תולדות שלו, אם יהיה רע או טוב, גנב או צנוע, כמו שאמרו רז"ל (שבת קנ"ו ע"א) מאן דבמאדים שופך דמים מאן דבחמאי זנאי כו'. אבל הרמב"ם ז"ל (עי' הל' תשובה פ"ה ה"ב-ד') חולק על זה, וטענתו דא"כ אף אתה תפר היראה (לה"כ איוב ט"ו ד', ע"פ גמ' ב"ב ט"ז), ויש ביטול לקיום התורה ושכר ועונש, היות האדם מוכרח מפי מזל להרע. ואם המזל גורם להרע או להטיב, איה איפוא שמירת המצוות והתורה בכללה. אך כבר אמרו (שבת שם) אין מזל לישראל, כי הגביה ה' אותנו לבל ישלוט בנו המזלות, ואנו למעלה מהמזלות, ולכן אנו יכולין לשמור התורה, כי אין המזל מכריע אותנו בשום דבר, ולזאת הסבה מאנו כל העמים לקבל התורה, מחמת היותם תחת המזלות, וכמעט ידיהם אסורות כנ"ל, זולת נחנו עם ה'. ומה תבין מה שאנו אומרים אשר בחר בנו כו' ונתן לנו את תורתו, דזהו הבחירה אשר הגביה אותנו למעלה מהמזלות, ועי"ז יכולנו לקבל התורה, כי לא היה ביד המזל להכריע אותנו בשמירת המצוות, ולולי זאת לא היה באפשר לקבל התורה, עכ"ל.

מכלל דבריו שמענו כי זאת היתה הבחירה בנותן לנו את תורתו, יתר מכל העמים, היינו שהגביה אותנו למעלה מהמזלות, ויכולנו לשמור המצוות ולקיים התורה אפילו במקום שהמזל מכריע, דאין מזל לישראל.

ולפ"ז זהו אומרו **מה אהבתי תורתך**, ר"ל מאד מאד נפלאות אהבת תורתך אלי, עד **כל היום היא שיחתך**, ר"ל מחמת גודל אהבה, כל היום עיקר שיחה שלי הוא בתורה, והיינו בזה שאתה ה' בחרת בנו ונתן לנו תורתך בזה חשק אהבה אל התורה גדל אצלי, אך הלא באמת כבר רצה ליתן התורה גם לאומות העולם רק שלא רצו לקבלה כקושיא הנ"ל, לזה אמר **מאויבי תחכמיני מצותיך**, ר"ל מאויבי היינו יותר מאויבי, תחכמיני מצותיך, ור"ל אף שחזרת על כל האומות קודם מתן תורה מ"מ נפלאות אהבתך אלי בזה שתחכמיני, היינו אותי תחכמיני דייקא, יותר מאויבי, והיינו במה הוי יותר, **כי לעולם היא לי**, ר"ל לי ישראל התורה היא לעולם, אפילו במקום מאדים וגורם שופך דמים, או במקום הוא דגורם זנאי כנ"ל, וכדומה, מ"מ היא לי, באשר שאין ביד המזל להכריע אותי, כיון שהגביהתנו למעלה מהמזלות, אשר לא עשה כן לכל גוי, ולזאת הסבה נפלאות אהבת תורתך אלי מאד. ושפיר מסיים כי לעולם היא לי, לי ישראל כנ"ל, אבל אומות העולם היה מכריע להם המזלות בשמירת המצוות, אשר באמת מאנו בקבלתה מטעם זה כנ"ל והבן.

ועל זה נאמר ג"כ פסוקים (תהילים ע"ה ד-ה) **נמוגו ארץ וכל יושביה אנכי תכנתי עמודיה סלה**, ר"ל שקבלתי התורה כפירש"י שם, אז אנכי תכנתי עמודיה סלה דייקא, והיינו אפילו במקום מאדים וחמה וכדומה כנ"ל, ודווקא אנכי ולא יתר העמים, משום שיושבים תחת המזלות כנ"ל, לזה אמרתי **להוללים אל תהולו וגו' אל תרימו**

והנה מצינו במילה, שמילה חיצונית היא סיבה למילה פנימית והיא ערלת הלב, (ועיין מזה בעוללות אפרים באריכות מאמר שפ"ז עד מאמר שצ"ג, ועיין עוד בסמוך מזה). גם מצינו במפורשים (עיין רבינו בחיי בראשית י"ג, י"ז, ועיין פדר"א פכ"ט ושוח"ט ק"ב) כי המילה היא במקום קרבן ע"ש. וא"כ ממילא מחמת מצות מילה יש לנו כפרה על החומרות שהיא מילה חיצונית, וגם על הנפשות שהוא מילה הפנימית ערלת הלב, כי ע"י מילה החיצונית נסתלק ממנו ערלת הלב, והולך בדרך הישר והאמונה, והיא במקום כפרה וקרבן כנ"ל.

וכן בתורה מצינו דמכפרת כמו בקרבן, כדאיתא בזוהר (פ' וישב, ח"א דף קצ"א:). תא חזי, בזימנא דהוי ישראל בארעא קדישא לא אשתכח בידיהו חובא, כמה דאוקמו בגין דאיןון קרבנין דהוי מקרבין בכל יומא הוי מכפרא עליהם, השתא דאתגלין מארעא ולית מאן דמכפר עליהו, אורייתא היא מכפר עליהו עמהון בגלותא, ע"ש. מכלל דבריו שמענו שהתורה היא במקום קרבנות, וכן איתא בגמ' (מנחות ק"י). העוסק בתורה עולה כאלו הקריב עולה. והנה בתורה יש סודות התורה הפנימי הנקראים נשמה, ופשוטי התורה הם לסודי התורה כמו גוף לנשמה, ומשום הכי אמרינן בגמ' הן הן גופי התורה, (עיין בפ"ב בחגיגה י"א:). ובספר אספקלריא המאירה סדר קדושים מזה). וא"כ ממילא מי שעוסק בתורה דהיא במקום קרבן כנ"ל, מכפר על החומרות מחמת תורה הפשוטי, וגם על הנפשיות מחמת סודות התורה.

וכן בתפילין, דכתיב (שה"ש ח', ו') שמני כחותם על לבך וכחותם על זרועך, דקאי על תפילין של יד ושל ראש. כי של יד מורים על כלי מעשה, שיהיו המעשים נרצים לה', עשה טוב וסור מרע, וזהו כחותם על זרועיך. אבל תפילין שבראש מורה על כלי מחשבה, שיהיה מחשבתינו שלם עם ה', ולא יבוא ח"ו מחשבה זרה ולב חורש עון בקרבנו. והוא מיוחס ללב, המורה על נפשי שכלי ומקור המחשבה ורעיון. וזהו חותם על לבך הוא תפילין שבראש, (ועיין בראשית חכמה שער הקדושה ויערות דבש ח"א (דרוש י"ז, ד"ה ומבואר במדרש) דף ק"א (דפוס לבוב תקנ"ח) מזה).

ולפי זה מחמת שהיו עוברים אז בימי אחשוורוש על החומרות כשנהנו מסעודתו, וגם הנוגע באמונה הנפשיית כנ"ל, לכן קבלו עליהם התורה ומילה ותפילין לתקן את שתייהן, כי בשלש אלה יתוקנו שניהם, הן מצד החומרי והן מצד הנפשית כנ"ל, והבן.

או יש לומר על מאמר הנ"ל, עפ"י מה שבארתי דברי המשורר (תהילים ק"ט בתמניא אפי) באומרו **מה אהבתי תורתך כל היום היא שחתך, מאויבי תחכמיני מצותיך כי לעולם היא לי**. ויש לדקדק חדא מאי המשך יש אל אומרו מאויבי תחכמיני אל הקודם. ועוד מה דמסיים כי לעולם היא לי קושי הבנה.

אבל י"ל עפ"י הקדמה אחת אשר ראיתי בספר קשת יהונתן (סוף דרוש ב' דף י"ג ע"ב, וכ"ה ביע"ד דרוש ח') על מה שאנו אומרים אשר בחר בנו כו' ונתן לנו את תורתו, ויש לדקדק הלא חזר בשעת מתן תורה על כל

המילה לשמונה, להורות שהיא ענין אלהי היוצא חוץ לטבע, כי מספר ז' כולל כל הדברים הטבעיים של ז' ימי בראשית, והנבדל מן הטבע הוא ענין יוצא חוץ לז' ימי הטבע, דהיינו מספר ח' שהוא אחד רוכב על ז', לפיכך ניתן המילה בשמונה, להורות שהנימולים הם עם אחד בארץ, והם רוכבים ומושלים על ז' ימי השבע ועל ז' כוכבי לכת, כי אין מזל לישראל, ולזה נקרא הים בזכות המילה, כי כמו שהמילה היא ענין חוץ לטבע, כך קריעת ים סוף הוא כנגד הטבע, וכל זה היה לרמוז על אחדותו ית', שהוא ית' מושל על הטבע, כי מטעם זה התחיל שירת הים באז הרמז על אחדותו ית' ועל המילה שבשמונה, ע"ש בעוללות אפרים שמאריך בזה, ואנכי לא כתבתי רק הצריך לענינינו.

ואם כן שפיר בזכות המילה אחד רוכב על ז' ימי הטבע וז' כוכבי לכת, ובזכות זה אין המזלות שולט בנו, רק אנו הם למעלה מהמזלות, ושפיר דרשינן **וששון זה מילה**, כי גם מצוה זו דווקא עומדת להם באותו זמן כנ"ל.

וכן מצות תפילין, כי ע"י מצוה זו גם כן אנו יושבים תחת השגחת ית' ולא תחת המזלות, כדכתיב (דברים כ"ה, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, שם ה' דייקא, ויראו ממך, ואמר רבי אליעזר אלו תפילין שבראש כו' (ברכות ו).

ומטעם זה אמרה נמי אסתר **כנוס את כל היהודים**, ר"ל כנוס שיהיו באחדות אחת, ואז אחד רוכב על ז' ימי הטבע וז' כוכבי לכת, אם הם במדרגת אחד, מי כעמך ישראל גוי אחד כנ"ל בעוללות אפרים.

ואמרה נמי צמו עלי ואני ונערוטי אצום כן, והיינו עפ"י מה דאיתא בגמ' במגילה (ף י"ב א') מפני מה נתחייבו כלייה באותו דור, מפני שהשתחוו לצלם, והכי משוא פנים יש בדבר, אמר הם לא עשו אלא לפני, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפני. ויש לדקדק מאי קושי' והכי משוא פנים יש בדבר, הלא אין דבר שעומד בפני תשובה (ירושלמי פאה פ"א ה"א), והם עשו תשובה, כדכתיב (אסתר ד', ג') אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספד שק ואפר יוצע לרבים, וא"כ אין לך תשובה גדול מזה. אבל לפי פשוטו הוא, דוודאי עיקר התשובה היא מאהבה, בהתעורר אדם מצד עצמו כנודע, משא"כ מיראת עונש. והנה, אז היתה מיראת גזירת המן להשמיד ולהרוג, ולא היתה תשובה מעליא. ותשובה כזו וודאי לא מהני לעון חמור כזה שהשתחוו לצלם. ושפיר פריך, והכי משוא פנים יש בדבר. ומשני, הם לא עשו אלא לפני, ופירש"י מיראה ע"ש, וא"כ ממילא גם תשובה מיראה מהני, וזה פשוט.

והנה אסתר ג"כ רצתה שלא יהיה תשובה מחמת יראת עונש כנ"ל, לכן צותה להם לאמר **צומו עלי**, ר"ל לא תצומו בשביל עצמיכם, כאלו אתם יראים בדבר הנוגע לנפשותיכם לכן תשובו, אך ורק בשבילי תצומו, כי זה העיקר בין ישראל, לצער בצער של חבירו, כי כולם כאיש אחד נחנו כנודע, **וגם אני ונערוטי אצום כן**, ר"ל לא להתענות למענינו רק להיפך למענכם, ואז תקובל תשובתינו, כי אז לא הוי תשובה מיראת עונש רק מחמת אחדות אהבת כללות ישראל זה לזה.

למרום קרניכם, ר"ל לתלות עיניכם במזלות הקבועים במרום, כי **לא ממוצא וממערב וממדבר הרים**, ר"ל לא מחמת המזלות מזרח ומערב, או מדבריות אשר אתם מפרשים בשיירא להרבות ממון הרים, כי לא תליא בזה כלום, רק הכל תליא בה' ב"ה, וזהו שאמר **כי אלקים זה שופט זה [י] שפיל וזה [י] הרים** וגו' ולא ביד במזלות.

נחזור לענינינו דבשעת מתן תורה הגביהה ה' ב"ה אותנו למעלה מהמזלות, והנה הבינה לעתים דרוש כ"א וביערות דבש (ח"א דרוש ח') כתבו בימי המן היה המזל של ישראל ומרדכי במדרגה התחתונה, אבל הקב"ה שידד המערכות ע"ש.

ובזה אמרתי משום הכי קיימו וקבלו בעת ההיא התורה, כדאיתא בשבת פ"ח (ע"א) הדר קבלוהו בימי אחשוורוש, וכן אמרו רז"ל במגילה (עין שבת שם, ותוספות מגילה ז. ד"ה לכולהו) קיימו וקבלו על התורה ע"ש, היינו ד"ל דקודם זמן ההוא עדיין היו ישראל מתרשלים קצת בקבלת התורה, באמרם אולי גם הם תחת המזלות, וכמעט ידיהם אסורות בשמירת המצות כנ"ל, משא"כ בעת ההיא בימי המן שידעו שעומדים במדרגת התחתונה עפ"י מערכת המזל כנ"ל, ואפילו הכי נצמח להם התשועה, מזה ידעו כי אין מזל לישראל, והגביהה ה' ב"ה את ישראל למעלה מהמזלות כנ"ל, וא"כ שפיר קבלו אז בלב שלם כדכתיב קיימו וקבלו כנ"ל (ואח"כ מצאתי זה ביערות דבש ח"א (שם) דף נ"ב (דפוס לבוב תקנ"ח) והנאני). כלל הדבר כי אין מזל לישראל, ומשום הכי היתה הצלה לישראל בעת ההיא כנ"ל.

ולפ"ז זהו המאמר הנ"ל, **ליהודים היתה אורה זו תורה**, ר"ל בזה שקבלו התורה בלב שלם היו מראין בעצמן כי הם למעלה מהמזלות הנ"ל, ומחמת זה ישראל נושע בה' כנ"ל.

וגם וששון זה מילה, ואקדים לך מ"ש העוללות אפרים מאמר ת"י על מדרש תנחומא (תנחומא ישן סי' י"ב, הובא בילקוט שמעוני שמות רמז רמ"א) אז ישיר משה (שמות ט"ו א'), אז אחד (אחר) ז', הרי שמנה, אמר משה בזכות המילה שניתנה בשמנה נקרא הים. אמר ר' לוי לגזור ים סוף לגזרים (תהלים קל"ו י"ג), בלשון ארמי קורין למהולין גזורין ים עוד איתא במדרש ילקוט (רמז רמ"ד) על פסוק (שמות ט"ו, ב) עזי וזמרת י"ה, ישראל אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו' ד'), ורוח הקודש צווחת מי כעמך ישראל גוי אחד (דה"א י"ז כ"א). וכתב ע"ז העוללות אפרים הנ"ל, וז"ל וכפי הנראה שלא לחנם סמכו דרש זה לפסוק עזי וזמרת י"ה, אלא לפי שמצאנו הקב"ה יחיד בעולמו על כן בחר לו ישראל לסגולתו גוי אחד כדי שיתאחדו שני מיני אחדים, כדרך זיווג אשה ובעלה המסבב שיתוף שם י"ה שבין איש לאשה (סוטה י"ז ע"א וברש"י שם), ואחדות שניהם נרמז במלות אז, אחדות השי"ת נרמז באז, כי אז הוא אחד על ז', רמז לאחדותו ית', והוא ית' מושל על ז' כוכבי לכת המנהיגים בעולם השפל. אחדות ישראל נרמז באז, כי מצד המילה ישראל מסוגלים אליו ית' ונושאים חותמו מה שלא עשה כן לכל גוי, וזהו הוראת לשון אז, אחד על ז', כי מהטעם זה ניתן

מפאת המערכה כמ"ש רוב מפורשים, וכ"כ בעל יוסף לקח על פסוק (דברים ל"א, י"ז) והסתרתי פני מהם והיה לאכול, ר"ל, כי תיכף שח"ו יש הסתרת פנים, כלים מאליהם. והנה באשר הישראל היו אז בתכלית השפלות בגלות, והבית מקדש היה חרב, ממילא ידע המן שהכוכבים ממסילותם נלחמים נגד ישראל אז, וכן כתב בעל יוסף לקח במגלת אסתר (ג' ז') ע"ש. וא"כ זהו אומרו **ישנו עם אחד מפורד מפורד בכל מדינות מלכותך**, א"כ מזה תוכל לראות כי הם במצב השפל, והכוכבים ממסילותם נלחמים נגדם, ותוכל להם. ואם תאמר **ודתיהם שונות מכל עם**, ר"ל, הלא חזינן דתיהם שונות מכל עם לקבל התורה ומקיימין אותה, אפילו במקום מאדים וחמה, יתר משאר כל עם, ואין המזל יכול להכריע להם בשמירות המצות כנ"ל, וא"כ על כרחך אין מזל לישראל, וממילא אין ראייה מהמזל אף שעומד להרע להם, אבל השי"ת ישגיח ממרומים עליהם לשדד המערכות. ולזה אמר **ואת דתי מלך אינם עושים**, ר"ל עפ"י הזוהר (רע"מ פ' בהר דף ק"ט. ועיין אסתר"ר ג', י'), כל מקום שנאמר מלך סתם במגילה זו קאי על מלכו של עולם השי"ת ב"ה, וא"כ זהו אומרו ואת דתי מלך אינם עושים, ר"ל הלא באמת כעת אינם עושים את מצותיו ודתו, כי נהנו מאותו סעודה אסורה להם, וכדאיתא במדרש ובגמ', וא"כ **אין שוה למלך להניחם**, כי סר השגחתו מהם, וממילא אין להם תקומה כנ"ל.

ובאופן אחר יש לומר על פסוק הנ"ל, עפ"י מה דאיתא ביחזקאל (ל"ז י"א) ובמדרש שם (הובא בפר"ד דלהלן. ועיין סנהדרין ק"ה. וילק"ש פ' שלח רמז תש"נ) שרצו לפרוק עול, באמרוס נהיה בגוים כי יבשו עצמותנו אבדה תקותנו, ועבד שמכרו רבו יש זה על זה כלום, ע"ש במדרש. וכתב הפרשת דרכים בדרך ארוכה (תחלת דרוש כ"ה) כי ביטול סברה זו הוא בהיותם בנים למקום, והבן לא יצויר שלא יהיה בן, דבשלמא עבד ע"י שמכרו לאחר יצא מתחת שעבוד הראשון, אך הבן לא יצויר בשום אופן שלא יהיה בן.

תו אקדים מה דאיתא במס' מגילה דף י"ג ע"ב דהמן אמר למלך תא נכלינהו, א"ל מסתפינא מאלהיו דלא לעביד בי כדעביד בקמאי ע"ש.

ולפי זה יש לומר דהמן וודאי מורה עלה על ראשו בסברה זו האין יבקש מאת המלך לאבדם, הלא ידע מה דעבר והיה על הראשונים עד הנה אשר מעלו בישראל, אבל טעה בסברה שאמר עבד שמכרו רבו יש זה על זה כלום כנ"ל, ושוב לא ישגיח אלהיהם בס, והיתה לו הוכחה לזה כיון דישראל השתחוו לצלם של נבוכדנצר ונהנו מסעודת אחשוורוש, אלא וודאי גם הישראל בעצמם סברו סברה זו כיון שכבר מכרו אותם כלום יש זה על זה כלום כנ"ל, וזהו אומרו כדי לחזק את לב אחשוורוש שלא יעלה מורה על ראשו מפני אלהיהם של ישראל, משום הכי הקדים ואמר, **ישנו עם אחד מפורד ומפורד וגו'**, ר"ל שהם מפורד ומפורד בגלות בין העמים, וא"כ ממילא עבד שמכרו רבו יש זה על זה כלום, ואם כן לא צריך למסתפינא מאלהיו כלל כנ"ל, והא

אחינו בני ישראל, מזה תלמדו גדול האחדות בישראל אשר שם ה' נקרא עלינו, ואנו יושבים תחתיו למעלה מהמזלות כנ"ל, כי אחד רוכב על ז' ימי הטבע וז' כוכבי לכת, ואהבו את שלום, ואיש את אחיו יעזרו בהסיתו לדבר מצוה ושמחה לשם שמים בזמנים האלה, אבל לא להתחבר יחד בשמחה של הוללות ח"ו.

ובזה בארתי מדרש תמוה (תהילים כ"ב ב') **אלי אלי למה עזבתני, אלי בים, ואלי בסיני**, עכ"ל. ויש לדקדק למה דווקא אלי בים ואלי בסיני. אמנם לדברינו יבואר, דהנה איתא במדרש שם (מדרש שוח"ט, ועיין מגילה ט"ו:) דהמזמור הלזה אמרה אסתר ע"ש. וכבר נזכר לעיל כי בעת ההיא היה מזל של ישראל בדיוטא התחתונה להרע להם כנ"ל באריכות, וגם כבר נזכר לעיל אשר בחר בנו לקרבינו לתורתו, אף שגם רצה ליתן לשאר העמים, מ"מ הם מאנו מחמת המזלות, ושוב לא ניתן להם, משא"כ עמנו הפליא לעשות להגביהה אתנו למעלה מהמזלות, ושפיר ניתן לנו התורה כנ"ל באריכות בשם קשת יהונתן. והנה לבד ריע מזלם שהיה בעת הזאת לישראל, אף גם היה להם עון חמור של צלם נבוכדנצר שהשתחוו לו כנ"ל בגמ', אבל על זה יש תירוץ שלא עשו אלא לפנים כנ"ל, דהיינו מיראה.

תו אקדים מה דאיתא במדרש רבה בשלח (שמו"ר כ"א, ז'), ועיין ילק"ש רמז רל"ד) בשעת קריעת ים סוף טען שר של מצרים הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, והשיב לו קב"ה אתה עושה שוגג כמזיד ואונס כרצון ע"ש.

ולפ"ז זהו אמרה אסתר אם ח"ו יכריע ריע מזל של ישראל, הרי **אלי בסיני**, ושם הגבהתנו למעלה מן המזלות וקרבינו לתורתו כנ"ל, וא"כ אין מזל לישראל, ככה תגביהה אותנו ג"כ כעת ותשבב המערכות כנ"ל. ואם מחמת עון שהשתחוו לצלם נבוכדנצר נתחייבו כלייה, לזה אמרה **אלי בים**, שאמרת אז לשר של מצרים אתה עושה אונס כרצון, וא"כ גם כעת לא הוי רק אונס ולא רצון, דלא עשו רק מחמת יראה כנ"ל בגמ' דלא עשו אלא לפנים, והבן.

ובדברינו האלה בארתי נמי מאמר המן אל המלך (אסתר ג' ח') **ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי מלך אינם עושים ולמלך אין שוה להניחם**. ויש לדקדק מאי נפק"מ אם הם מפורד ומפורד או לא, גם מאי ודתיהם שונות מכל עם, ומאי המשיך אומרו אח"כ ואת דתי מלך אינם עושים אל הקודם.

אבל לדברינו הנ"ל יש לומר, כי הישראל יושבים תחת הקב"ה ולא תחת המזלות כנ"ל, אבל כל זה הוא אם עוסקים בתורת ה' ובמצותו כנ"ל, אבל אם אינם מקיים המצות, אז מסיר השי"ת השגחתו, וממילא מחמת המזל אין להם תקומה, כי לעולם הישראל הם מושפלים

וזהו **נחנו מה**, וא"כ ממילא **נחנו פשענו ומרינו**, כי עבד שמכרו רבו יש זה על זה כלום כנ"ל (וכמו שבאמת בקשו לפרוק עול בימי יחזקאל מטעם זה כנ"ל במדרש), לזה אמר אל מועיל סברה הנפסדת כזו אצלכם, כי **כולנו בני איש אחד נחנו**, בני דייקא, שאנו נקראים בנים למקום (ואיש, ה' איש מלחמה) (שמות ט"ו, ג') והוא אחד אמיני, שאין יחידות כמוהו כנודע), וממילא הבן לא יצויר שלא יהיה בן, ומזה תוכל להאמין כי עוד חזון למועד אשר יבוא העת **נחנו נעבור חלוצים** נגד אויבינו בחלוצי צבא כימים קדמונים, כי לא עזב האב את בנו לעולם, וכרחם אב על בנים ירחם עלינו, אז אנחנו ג"כ נשמור ונקיים מצותו אפילו בגלות כי הבן לא יצויר שלא יהיה בן כנ"ל והבן.

היוצא לנו מכל הנ"ל גודל מעלת התורה, דע"י התורה ישראל נושע בימי אחשורוש והמון, וגם הגביהה אותנו למעלה מהמזלות, ולהיות תחת קדושת השגחתו ית' ב"ה וברוך שמו, על כן אחינו בני ישראל בבוא ימי הפורים האלה שימו על לבבכם החסד אשר התחסד ה' ב"ה עמנו בימים ההם, ושידד המערכות אשר היו ישראל במדריגה התחתונה במזל בעת הזאת כנ"ל, וזכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, ראו כל אפסי הארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר כדאיתא ברז"ל, ולזה קבעו משתה ושמחה בימים האלה, אבל עיקר השמחה היא שמחת התורה אשר זכינו לקבלו באהבה ובחיבה בזה הזמן, דכתיב קיימו וקבלו כנ"ל באריכות, וליתן שבח והודאה לאל ית' אשר לא עזב חסדו ואמתו מעמו ישראל, ובזה נוכל לחזק לבנו ולצפות לה' ב"ה אשר היכולת בידו, וכל יכול לגמור אומר אשר הבטחנו ע"י נביאיו ביעודים על העתיד במהרה בימינו, ואם שמחתכם תהיה בימים האלה בשמחה לשם שמים, וגם הסעודה יהיה סעודת מצוה לעסוק בתורה על שולחנו קצת (כמבואר ברמ"א תרצ"ה סעיף ב'), כדכתיב ליהודים היתה אורה זו תורה כנ"ל, ואז טוב לכם סלה. אבל אלה אשר ביין שגו, ובשכר תענו, ולשמחה מה זה עושה, אין זה כי אם שמחה של הוללות, ואין זה סעודת מצוה.

ובזה הבנתי כוונת רז"ל מגילה (ז' ב') **אמר רבא מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי**.

ונ"ל לפי פשוטו, דהנה עיקר הצלה בימי המן היה מחמת התורה כדכתיב (אסתר ח' ט"ז) ליהודים היתה אורה זו תורה כנ"ל, ומשום הכי נתגלגל ארור המן וברוך מרדכי, כדאיתא במדרש רבה במגלת אסתר (פתיחה ס"ג) אמר רבי שמעון בן יוחאי אתם יש לכם קנין באומות העולם כו' אבל לאומות העולם אין להם קנין בכס, ולמה יש לכם קנין באומות העולם ע"י שהקניתם אלה דברי הברית, ולמה אומות העולם אין להם קנין בכס ע"י שלא קנו את דברי הברית. ופ"י יפה ענף (נמצא בקיצור יפה ענף במדרש רבות פפד"א תס"ה. בפירוש יפה ענף לא מצאנו) פירשו לפי שקבלו התורה נעשו חירות משעבוד. אי נמי, לפי ש[אם] לא קבלו ישראל התורה היה העולם חוזר לתוהו ובוהו, וא"כ בשביל ישראל נתקיימו גם אומות העולם, וע"י כן יש להם שליטה על אומות העולם, עכ"ל.

ראייה, לזה אמר **ודתיהם שונות מכל עם**, ר"ל הלא באמת דתיהם שונות מכל עם, עפ"י אשר נפקדו מאת אלהיהם לשמור מצותיו וחוקיו במאכלות אסורות ושתיית יין נסך, ואפילו הכי **את דתי מלך אינם עושים**, ר"ל אינם עושים כלל הדת המלך מלכו של עולם כנ"ל, והיינו על כרחך מטעם כי עבד שמכרו רבו יש זה על זה כלום, וא"כ ממילא **אין שווה למלך להניחם**, כי לא איכפת לו בהם ואינו חושש בהם כלל המלך מלכו של עולם, באשר כבר מכר אותם, ע"כ **אם על המלך טוב יכתב לאבדם**, ואין צריך למסתפינא כלל מאלהיהם, כי כבר יצאו מרשותו, והבן.

ובזה בארתי נמי מאמר אחד במס' סנהדרין פ' חלק (צ"ג.) **אמר ר' תנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה משאל ועזריה מכבשן האש, באו אומות העולם וטפחו על פניהם של ישראל, ואמרו יש לכם אלהי כזה, ואתם משתחווים לעבודה זרה, מיד פתחו ואמרו** (דניאל ט"ז, ז') **לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים**. ויש לדקדק למה טפחו על פניהם דווקא.

אבל לדברינו הנ"ל י"ל כך, דהנה כבר נזכר לעיל מה שכתב הפרשת דרכים בביטול סברה זו עבד שמכרו רבו כו', כיון שאנו נקראו בנים למקום, והבן לא יצויר שלא יהיה בן בשום אופן כנ"ל.

תו אקדים מה דאיתא במפורשים, דמוכח דישראל הם בנים למקום, מחמת צלם אלהים אשר על פניהם, עפ"י מה שפירש"י בסדר תולדות (בראשית כ"ה, י"ט) שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה ועל כן צר הקב"ה קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל שאברהם הוליד את יצחק, ע"ש. א"כ הבן יש לו דיוקן של אביו וא"כ מצלם אלהים דהוא דיוקן של מקום איכא ראייה דאנחנו הם בניו. ולפי זה יש לומר דוודאי על שאלתם של אומות העולם הנ"ל האין ישתחוו לע"ז היה להם תירוץ סברה הנפסדת הנ"ל עבד שמכרו רבו יש זה על זה כלום, כמו שבאמת אמרו נהיה כגוים כנ"ל, משום הכי טפחו על פניהם, לרמוז בזה שקלסתר פניהם דומה לדיוקן של מקום מחמת צלם אלהים כנ"ל, וא"כ הרי אתם הם בניו כנ"ל, והבן לא יצויר שלא יהיה בן, וא"כ שפיר אחר שטפחו על פניהם שאלו להם האין יעבדו ע"ז כי הבן לא יצויר בשום אופן שלא יהיה בן כנ"ל בפרשת דרכים, והבן.

ובאלה הדברים אמרתי נמי זהו הרמז במסורה, **ד' פעמים נחנו נחנו מה** (שמות י"ו י"ב), **נחנו פשענו ומרינו** (איכה ג' מ"ב), **כולנו בני איש אחד נחנו** (בראשית מ"ב י"א), **נחנו נעבור חלוצים** (במדבר ל"ב ל"ב).

ולדברינו הנ"ל כך הרמז, כשיהיו ישראל בזילותא אז פן ואולי יאמרו איש אל אחיו **נחנו מה** ר"ל בגלות המר הזה נחנו בתכלית השפלות נעים ונדים יבשה עצמתינו אבדה תקותינו וכלא נחשבים,

ואיתא עוד שם במדרש בתר הכי, וז"ל אמר ר' יהונתן אתם יש לכם פטרונות, ומה הן, אלה דברי הברית (ופי' פטרונות אדונים, ולפיכך אין לאומות העולם קנין בכס עיין במתנות כהונה (שם)). אמר ר' יודא אתם טמיקא אתם (פי' מוכובדים, עיין במ"כ), הלוקח עבד מן טמיקא שוב אין מתחייב בנפשו בתמיה שכן אחשורוש אמר לאשתו (אסתר ח', ז') הנה בית המן נתתי לאסתר, ואמר ר' יהודה ברבי סימון על דפשוט ידיה בטמיקא כן הות ליה עכ"ל.

מכל הנ"ל שמענו, מחמת התורה נתגדל מרדכי ואסתר והורד המן ונתחייב בנפשו. כי ע"י התורה נקראים אדונים, כנ"ל. והנה אם האדם ידע בזה, בוודאי שמחתו לשם שמים בשמחה של מצוה, ומספר חסד אל כל היום. באשר אם לא שמח כי אם בשמחה של הוללות בניבול פה וכדומה במחול בתולות ונערים יחדיו ח"ו, הלא הוא עובר בזה על אלה דברי הברית, ואם כן ממילא ושמחה מה זה עושה, הא אלו היה שם לא היה נגאל, כי עיקר הגאולה והצלה היה ע"י התורה כנ"ל והוא עושה שלא כדת של תורה. וא"כ ממילא לזה ששמח בשמחה של הוללות קשה, אמאי ארור המן וברוך מרדכי, הלא הו' סגי לכל היותר אם היהודים היו ניצולים מגזירת המן, אבל משום זה היה יוכל המן לעמוד בגדולתו כמקדם. וזהו שאמרו **חייב לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי**, ר"ל כל זמן שידע ארור המן וברוך מרדכי, אותו הזמן ההוא יכול לשמוח, כי אז זוכר בזכות התורה, כי ע"י התורה נקראו אדונים, והלוקח עבד מן טמיקא מתחייב בנפשו כנ"ל, א"כ שפיר בסומי לרווחה שכית, ורשאי לשמוח, כיון דכל זמן שידע בכל זה ודאי עיקר שמחתו בשמחה של מצוה כדת של תורה דעי"ז נתגלגל דארור המן וברוך מרדכי כנ"ל, אבל אם שוב לא ידע בזה ליתן טעם אמאי ארור המן וברוך מרדכי, א"כ שוב לא ניתן לו רשות לשמוח, כי יצא מזה שמחה של הוללות ח"ו כנ"ל, ועד דלא ידע דייקא, ויותר אינו רשאי כנ"ל, והבן.

כלל הדבה, עיקר היה התורה כנ"ל. ובזה יש לתת טעם לסעודת אחשורוש שעשה משתה שמונים ומאת יום, ועיקר כוונתו היה בשביל ישראל, כדאיתא במדרש חזית (אסתר פ"ז ס"ג) כדי להחטיא את ישראל להבאיש ריחם בעיני שם אלהיהם, להזמין אל שלחן המלך שהאכילם, ולהשקותם מפת בגם ויין משתיהם, ע"ש.

והנה מי פתי יסור הנה להרבות ממון רב כזה על דבר זה, והכי בזה יעברו ח"ו על כל תורת ה', אף אם תקום מחשבתו ויאכלו מסעודתו, מ"מ מאי עון חמור יעשו בזה, עד שלפי מחשבתו מסתמא היה שבה לא יהיה להם תקומה עוד.

אבל יש לומר ומקודם אעתיק מה שכתבתי בבית המדרש שלי על התורה סדר מצורע על ילקוט בתהילים נ' (רמז תשס"א) על פסוק ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו' וז"ל **אמר הקב"ה לדואג כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ולפרשת לשון הרע מה אתה דורש בה, ותשא בריתי עלי פך, אמר רבי אמי תורתו של דואג אינו רק משפה ולחון, ע"ש.** וקשה מאי סמיכות לדברי רבי אמי

עם הקודם מה לך לספר לשון הרע. אבל נראה לענ"ד לבאר היטב, ומקודם אבאר הפסוק זה דכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו', יש לדקדק ללמוד הו' למימור מאי לספה, (ועיין ביפ"ת סדר מצורע דכתב מחמת דקדוק זה דריש חד מ"ד במדרש דלא קאי על התורה ע"ש), וגם כפל לשון לספר חקי והדר ותשא בריתי עלי פך.

ונ"ל לבאר אשר מאד קשה לי למה אמר לרשע מה לך לספר חקי, הא איתא במדרש רבה איכה (פתיחתא ב') אותי עזבו ואת תורתי לא שמרו, הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב, ע"ש בפתיחתא. וא"כ קשה אדרבה למה לא יהיה הרשע עוסק בתורה אולי המאור שבה יחזור אותו למוטב, הלא לא חפץ ה' במות הרשע כי אם בשובו מדרכו וחיה (ואח"כ מצאתי זה ביפ"ת סדר מצורע ולא תירץ כלום).

אבל י"ל לפי פשוטו, דהנה המאור שבה היינו אור שבה והן סודות התורה דנקרא אור כנודע. וכמו שכתב היפה עינים שם במדרש איכה על מאמר הנ"ל, וז"ל, שאור רמז לסודות התורה, שהיא מגדלין ומרבין את ישראל נגד העמים כשאור המגדל העיסה, ע"ד (דברים ד', ו') כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני כל העמים, ועי"ז יתקרבו לאהבת ה', עכ"ל. והנה כל זה אם האדם מתייגע בתורה לעמוד על עומקה של תורה, אז שפיר יזכה להבין סודות התורה וטעמיה העמוקים ומחמת זה האור התורה מחזירו למוטב, וע"ש במדרש איכה הנ"ל שכ' מתוך שמתעסקין בה המאור שבה מחזיר למוטב. שמתעסקים בה דייקא, דהיינו בעסק וגיעה, משא"כ אם אינו מייגע בתורה, רק משפה ולחון, כמו סיפור מעשה, הנה האיש הלזה וודאי לא יזכה למצוא המאור שבה, דהיינו עומקה של תורה, וממילא אינו חוזר מדרכו הרעה מחמת לימוד תורתו בזה האופן. וזהו אומרו **ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי**, לספר דייקא, דאינו מחשב התורה רק לסיפור דברים ומעשה בעלמא, ומפרש, היינו במה שאומר **ותישא בריתי עלי פך**, עלי פך דייקא, דאינו רק משפה ולחון ולא ביגיעה הוא עוסק בה, דלימוד כזה אינו מועיל כלל, דנימא מחמת זה יחזירו למוטב. משא"כ אם עוסק היטב בתורה ביגיעה, ולא כסיפור דברים בעלמא, שפיר טוב הוא גם לפני רשע, כי המאור שבה יחזיר אותו למוטב, כנ"ל.

ומה נעים בזה דברי ילקוט הנ"ל, רק אקדים בערכין (ט"ו) איתא חד מ"ד דס"ל התורה מכפרת על לשון הרע. ולפ"ז קשה האין אמר הקב"ה לדואג כשתיגיע לפרשת לשון הרע מה אתה דורש בה, הא כיון דדואג היה גבור חיל בתורה, הנה בזה גופא יש לו כפרה על לשון הרע. ומשום הכי אמר רבי אמי, תורתו של דואג אינו אלא משפה ולחון, וא"כ משום הכי לא היה מהני תורתו. דעיקר עסק התורה שמכפר, היינו דמתוך עסקו בתורה המאור שבה מחזירו למוטב, וחוזר בתשובה. משא"כ תורתו של דואג, שלא היתה רק משפה ולחון, א"כ ממילא עדיין יעמוד ברשעו. ומשום הכי שפיר אמר ליה הקב"ה מה לך לספר חקי על לשון הרע כנ"ל, והבן (ויתר דברי (שלמה) עיין בבית המדרש שלי).

ובזה מבואר מאמר מגילה י"א ע"א ר"ל פתח הא פיתחא להא **פרשתא מהכא ארי נוהם** (משלי כ"ח, ט"ז) **זה נבוכדנצר, ודוב שוקק זה אחשורוש. מושל רשע זה המן, על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות, עכ"ל.** ויש לדקדק מאי שייכות יש נבוכדנצר עם אחשורוש והמן.

אמנם לפי דברינו הנ"ל ניחא כי מחמת **ארי נוהם זה נבוכדנצר** היינו מה שצוה להשתחות לצלם כנודע, משום הכי **דוב שוקק זה אחשורוש**, היינו במה שהאכילם מסעודתו מאכלות אסורות כנ"ל זה מתגלגל מזה (ושוקק הוא לשון תאוה שהיו ישראל משתוקקים על סעודתו להנות ממונה), ומשום הכי **מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל** והיינו כי על עון צלם של נבוכדנצר היה חייב כלייה כנ"ל, אך על זה היה תקנה ע"י עסק התורה, המאור שבה היה מחזירם למוטב כנ"ל, אבל ע"י סעודת אחשורוש נטמטם לבם ממאכלות אסורות כנ"ל, ומכאן זה הוצרכו להסרת טבעת להמן להחזירם לתשובה, כדאיתא ברז"ל (מגילה יד) גדול הסרת טבעת כו' והבן.

ובזה מבואר עוד מאמר במגילת אסתר במדרש רבה שם (אסת"ר ז' י"ג) ובמלאת הימים האלה עשה משתה לכל העם וגו', וז"ל, **ואין העם האמור כאן אלא ישראל כו', הלכו לבית המשתה אכלו ושתו כו', מיד עמד השטן והלשין עליהם לפני הקב"ה, ואמר לפניו רבש"ע עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבבם ואמונתם ממך, אם רצונך אבד אומה זו מן העולם כי אינם באים בתשובה לפניך כו', עכ"ל.**

ויש לדקדק, חדא מאי האריך כל כך השטן באומרו מפרישין לבבם ואמונתם ממך, הוי סגי באומרו מפרישין אמונתם ממך. גם, מאי היה הפרשת אמונת הקב"ה בזה הסעודה, הלא אף אם עברו על התורה מ"מ יוכל להיות שהיה להם אמונה בה' ב"ה לבדו, אך גזירותיו לא שמרו. ועוד ביותר תמוה סיוס דבריו כי אינם באים בתשובה לפניך, מנין ידע זה, דלמא באמת יעשו תשובה ע"ז אח"כ, והכי עוד אכלם בפיהם יעשו תשובה.

אבל לדברינו הנ"ל י"ל כך, באמת השטן היה לו קטרוג גדול להלשין מקדמת דנא מחמת עון שהשתחוה לצלם נבוכדנצר ולא היה אמונה בה', אבל באמת היה סבר כי לכל יש תקוה בתשובה, ואולי יעשו תשובה, ומאי יועיל לו מלשינות שלו. אמנם עיקר תועלת לתשובה, הוא עסק התורה. כדאיתא באלשיך ז"ל (ריש פרשת ניצבים) לתשובה צריך עסק התורה, כי יצה"ר נלחם נגדם. אמנם ע"י התורה אם אבן הוא נימוח, כדאיתא ברז"ל (קידושין ל) וכנ"ל במדרש המאור שבה מחזירו למוטב. ומשום הכי שפיר כעת כשראה השטן שאכלו ושתו בסעודתו של אותו רשע, והנה מכאן מאכלות אסורות נטמטם לבם, ולא יוכלו לעמוד על עומקה של תורה כנ"ל, א"כ היה מצא מקום לקטרג על העון הקודם דהיינו שהשתחוה לצלם נבוכדנצר. וזהו היתה טענת השטן באומרו מפרישין לבבם, ר"ל דזה אכילת איסור מפרישין לבבם, כי נטמטם לבם כנ"ל. וגם אמונתך כבר

כלל דברינו שמענו, המאור שבתורה, והם סודות התורה, מחזירו האדם למוטב כנ"ל. ובזה שפיר מצאתי טעם הגון על אותו רשע אחשורוש, שעשה משתה כנ"ל. והיינו באמת מצינו ברז"ל (מגילה י"א:) דאחשורוש חשב לפי טעותו שכבר שלמו הע' שנים למלאות בבל (רמ"י כ"ט י'), ומשום הכי עשה משתה, ע"ש פ"ק דמגילה. והנה י"ל וודאי אחשורוש ג"כ ידע דלא איש אל ויכזב (במדבר כ"ג, י"ט), והלא באמת נאמר למלאות בבל שבעים שנה. אמנם י"ל דגרם חטא, והיינו במה שהשתחוה לצלם נבוכדנצר, אך אמר פן ואולי מחמת עסק התורה יחזירו למוטב, במאור שבה, כנ"ל, ומשום הכי עשה תחבולה להאכילם מאכלות אסורות, ובזה מטמטם לבו של אדם שלא לעמוד על דברי תורה, כדאיתא במדרש. (ועיין מזה באריכות בזרע ברך ראשון סדר תזריע מ"ש משום הכי איתא במדרש רבה סדר שמיני י"ג, ג') כל מי שלא אכל נבילה וטרפה בעה"ז יזכה לאכול לעתיד מסעודת צדיקים, והיינו משום דמי שאכל נבילות וטרפות מסתמא לא קיים התורה בשלימות, כי זה תליא בזה, ומשום הכי אין לו שכר ע"ש. וא"כ שפיר היה כוונתו בזה להמניע מישראל דרכי התשובה לגמרי, ונכון הוא.

אבל באמת הקב"ה הפר עצתו, ובאמת היה ליהודים אבל ובכי וצעקה וצום ושק ואפר, ועשו תשובה כנודע. ומשום הכי מדויק היטב לישנא דרז"ל **ליהודים היתה אורה - זו תורה**, אורה דייקא, היינו מחמת התשובה זכו למאור שבה דהם הסודות כנ"ל. כי מחמת המאכלות אסורות, נטמטם לבם להבין המאור שבה וסודותיה כנ"ל. משא"כ אחר תשובה שלימה, והצלה שלהם, שפיר שוב היתה ליהודים אורה זו תורה, היינו סודות התורה.

ומשום הכי קבלו עליהם בעת ההיא מילה, כדכתיב **וששון זה מילה** כנ"ל, כי היא סבה לערלת הלב, כי במילה החיצונית נימול ערלת לבבו, ואז? הם? חדרי לבם רחבים והמה פתוחות להבין ולהשכיל, כדרך אמרו (קהלת א', ט"ז) ולבי ראה הרבה חכמה (ועיין בכ"ז באריכות בעוללות אפרים מאמר שצ"ב בסופו). וא"כ כיון שע"י מאכלות אסורות נטמטם לבם במאור התורה כנ"ל, קיימו עליהם המילה לימול ערלת לבבם להבין ולהשכיל כנ"ל.

ואף משום הכי נמי קבלו עליהם מצות תפילין, כי התפילין סודם לטהרת המחשבה ולהמשיך קדושה, (עיין מזה באריכות בראשית חכמה שער קדושה מזה). ועוד תפילין היא במקום תלמוד תורה, כדאיתא בראשית חכמה שם בשם מדרש שוחר טוב (תהלים א' י"ז), אמר ר' אליעזר אמרו ישראל לפני המקום, אנו רוצים ליגע בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קיימו מצות תפילין ומועלה אני עליכם כאלו אתם יגיעים יומם ולילה, אמר מקרא מלא הוא (שמות י"ג, ט) והיה [לך] לאות על ירך וגו' למען תהיה תורת ה' בפיך עכ"ל. הרי שמעלת תפילין כל כך גדולה כמו תלמוד תורה.

וא"כ שפיר קיימו אז שלש אלה, תורה ומילה ותפילין, והבן.

מפרישין מקודם בצלם נבוכדנצה, אם כן לא באין לידי תשובה על זה. כי התורה אבדה מהם מחמת מאכלות איסור, כנ"ל, ולא יוכלו למצוא המאור שבא להחזירם למוטב. (ועיין באלשיך ז"ל פ' נצבים, ובין תבין אשר לפניך).

ובאלה הדברים בארתי הפסוקים ריש מגלת אסתר ויהי בימי אחשורוש, הוא אחשורוש המולך מהודו וגו' שבע ועשרים ומאה מדינה, בימים ההם כשבת המלך אחשורוש וגו' בשנת שלש למלכו עשה משתה וגו'.

ויש לדקדק, חדא דאמרינן בגמרא (מגילה י:): כל מקום שנאמר ויהי בימי אינו אלא צרה, בימי אחשורוש הות המן. וקשה הא המן לא נזכר פה כלל, רק אחר כך. גם מלת הוא אחשורוש, הוא מיותר. גם, למה פרט שבע ועשרים ומאה מדינה, יהיה מה שיהיה ומה איכפת לי בזה. גם מה דאמר בימים ההם, הוא מיותר, מאי נפקא מינה אם היה בימים ההם או בזמן אחר. ועוד, הא כבר אמר בשנת שלש למלכו, וממילא מאי בימים ההם דאמר מתחלה.

אמנם לדברינו הנ"ל יבוא באורם על נכון. דהנה, עוד יש לדקדק, הא באמת עיקר שמו היה ארתחששתא (עי' אסתר ד' א' ג' וראב"ע א' א'; אבל עיין ר"ה ג: שזה כורש) ולמה מכונה דווקא הכא בשם אחשורוש. אבל באמת מצינו בגמ' י"א (ע"א) אחשורוש שנעשו הכל רשין בימיו, שנאמר (אסתר י, א') וישם המלך אחשורוש מס ע"ש, ואיתא במדרש (הובא ביערות דבש דרוש י"ז) אמרה אסתר, אין הצר שוה בנזק המלך, אומה שלימה בכמה מכרת בעשרת אלפים כו', ארנונית שלהם עולה יותר, ע"ש.

ולפי זה יש לומר זהו דאמר ויהי בימי אחשורוש בימי אחשורוש דייקא, ר"ל ויהי בימי אחשורוש, שהיה נקרא אחשורוש, דהיינו שהכל נעשין רשין בימיו. וזה היה הויי, דבלא זה לא היה מקום למכירת המן בעשרת אלפים דארנונות שלהם היה עולה יותר. משא"כ בימי אחשורוש שהכל נעשה רשין בימיו, ואין בידם להעלות מס, משום הכי שפיר היה מקום לחול מכירת המן בעד עשרת אלפים.

אך פן תאמר הויי זה שייך לעליית המן, כי הוא הגורם ומפתה להמלך, באשר באמת המלך אחשורוש חזר בו ותלה אותו ואת בניו, וא"כ מאי ויי בימי אחשורוש. אבל באמת זה ליתא דאחשורוש היה שונא לישראל יותר מהמן כדאיתא בגמרא (י"ד) משל לתל וחריין, וראיה לזה הוא לכאורה ממזמן רב שהוציא על המשתה, וזה לא היה רק בשביל להחטיאו את ישראל כנ"ל, וא"כ מוכח דאחשורוש מצד עצמו היה ברשעתו על ישראל מאד.

אך, דלמא הסעודה היא להראות כבוד עשרו וכבוד מלכותו. אמנם באמת זה ליתא, חדא הלא היה מלך על כל העולם, ומלך כזה אשר מולך בכיפה וודאי מפורסם גדולתו עד שאין צריך להראות

עשרו. ועוד למה לא עשה מיד מתחלת מלכותו משתה הלזה, רק דווקא בהיותו שלש למלכותו. אלא וודאי כי אז חשב וטעה שהקב"ה שוב לא יבנה, כי נתמלא שבעים שנה לבבל, כדאיתא ברז"ל (מגילה י"א): והיינו מטעם שגם החטא של צלם נבוכדנצה, כנ"ל. ומשום הכי המציא אז לעשות משתה, להחטיאם ישראל במאכלות אסורות, כדי לטמטם לבם במאור התורה, ולא יהיה להם תקומה ח"ו לחזור למוטב, כנ"ל באריכות. וא"כ, הרי חזינן רשעתו היתה מיד מתחלה, בלי פיתוי המן על ישראל.

וזהו אומרו ויהי בימי אחשורוש ר"ל ויי ה' בימי אחשורוש דווקא, כי הכל נעשו רשין בימיו והיה מקום לחול מכירת המן בעד עשרת אלפי כנ"ל, ואם תאמר א"כ הרי ויי מחמת המן, לזה אמר **הוא אחשורוש**, ר"ל הוא ברשעתו מתחלה ועד סופו (כדאיתא ברז"ל מגילה י"א (ע"א) על הוא אחשורוש ע"ש) והיינו דמצד עצמו היה ברשעתו על ישראל מתחלה מיד וגם בסוף, והא ראייה **המולך מהודו ועד כוש**, וזה היה בכל העולם כדאיתא ברז"ל (שם), ואפילו הכי **בימים ההם עשה משתה**, בימים ההם דייקא, שכבר נעשה מלך פרסי כזה על כל העולם דווקא עשה משתה ולא מקודם כשהיה מלך פרסי לבד. וקשה, הא אדרבה כשהיה מלך על מדינה אחת יותר מן ראוי היה להראות עשרו וכבודו לפרסמו ברבים, משא"כ אם כבר מלך בכיפה וודאי כבר היה גלוי וידוע ומפורסם שמו. ועוד, **בשנת שלש למלכו עשה משתה**, ואמאי דווקא בשנת שלש. אלא וודאי אז טעה וחשב ששוב לא יבנה בית המקדש, כדאיתא ברז"ל. ומשום הכי המציא להחטיא את ישראל במאכלות אסורות, ועל זה עיקר כוונתו היה במשתה כנ"ל באריכות, ובמדרש חזית בהדיא. וא"כ הרי שפיר רשעתו מיד בתחלתו ושפיר היה הויי מחמת אחשורוש, והבן.

ומשום הכי קחשיב נמי כמה מדינות היו, **שבע ועשרים ומאה**. למען תדע כי מלך גדול היה אשר מסתמא היה מפורסם כבד, כי מלך גדול כזה לא היה למלוך על כל מדינות כאלה, אך אם לא מלך על כל העולם כדעת חד מאן דאמר ברז"ל (מגילה י"א), כ"מ כבר היה מסתמא מפורסם ולא צריך משתה כי אם למען ישראל וכנ"ל והבן.

כלל הדבר אחינו בני ישראל, עיקר בימי פורים האלה לעשות מצות כמו צדקה ומתנות לאביונים ולימוד בתורה, כי הם היה עזרתה לנו בימים ההם, וככה יעמדו לנו למגן ולחומה בכל הימים. אבל בעו"ה התורה מונחת בקרן זוית, ואין פונה ומשגיח על דלת עם עניים בתורה ומצוות. אוי לי ויי לי, אם אני רואה הדור הזה דור יתום בעו"ה, אשר כולם לדרכם פנו, ותורת ה' ב"ה נעזב ועזוב בעו"ה, ואין בעד מי שיזיל להם מים מדליו להשקות צאן קדשים. ובהגיע תור אסתר מסתירים פניהם משמחה של מצוה, אך שוחקים כל הלילה בשמחה של הוללות, וליהודים היתה אורה בשחקת קרטין, מי ומי ירה, אבל להזכיר דברי תורה בסעודת פורים אשר עליה אמרו רז"ל (מגילה ט"ז): ליהודים היתה אורה, לא יעלה על לבם מלהזכירה, רק שמחים ושותים במחול יחדיו בתולות ונערים בעו"ה. ודווקא ביום שמחה של מצוה כמו סעודת

פורים ויום טוב וכדומה נעשתה דבר זה, ופשתה הנגע בעו"ה בזה. אחינו בני ישראל, הלזה תצמיח ישועתינו, הלא אסור למלאות שחוק פיו בעה"ז (ברכות ל"א). כי שמחה מה זה עושה בזכרנו הבית המקדש בעו"ה חרב, וגלתה יהודה וישראל כעדר הנפוך, ואילים לא מצאו מרעה. ועתה במכל שכן האיך נשמח בשמחה של הוללות, אשר בכל יום ויום קללתו מרובה בעו"ה.

והנה אף גם (אז) [אם] שמחים בפורים, היו מתענים בתענית אסתר, אבל חכמים המה להרע, היינו מה שהוא להרע בעו"ה, כי ע"י אכילה ושתיה בא האדם לידי עון ואשמה, כדכתיב (דברים ו', י"א) ואכלת ושבעת ורם לבבך ושכחת וגו'. אבל להטיב לא ידעו, רצוני לומר להטיב לנשמה לעשות תשובה ולהתענות אינם רוצים לידע כלל, ומקיל יגיד להם, וכל מה דאפשר למצוא קולות בתענית זה מחזרין אחריו. על כן אחינו בני ישראל סורו סורו מדרכם הרעה, ואל תחישו על דברי מלעיבים. חזקו ואמצו בתורת ה' ומצותיו, ואז טוב לכם סלה. נחזור לראשונה דעיקר הסעודה היה לטמטם לבם של ישראל במאכלות אסורות כנ"ל.

ועוד יש לומר על פסוק **ויהי בימי אחשורוש** וגו', עפ"י מה דאיתא בס' יערות דבש (ח"א דרוש ג', ד"ה אך יש פנים) דעיקר הנס היה בפורים אשר ניתן לששון ולשמחה יתר מכל הניסים שעברו עלינו, היינו עפ"י מה שהקשה הזוהר (חלק א' בראשית קפ"ה). על פסוק (בראשית ל"ז, כ"א) וישמע ראובן ויצילהו מידם, הלא ציוה להשליכו לבור אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, וא"כ מאי הצלה היה בזה הלא ימות מנחשים, ותירץ דזהו הנס דשכיח שקב"ה יציליהו מנחשים לבלתי ניזוק מהם, אבל בהיותו ביד בני האדם לבטל הבחירה מרע לטוב זהו לא שכיח, ולכך חשב ראובן להצלה לפטור אותו מהשבטים. ודברי הזוהר ראינו בקרא בזה שהציל הקב"ה את חנני' מישאל ועזרי' מתוך כבשן האש, ולא פעל בנס שייכמרו רחמי נבוכדנצר עליהן מבלי השליכם, וכן סגר פום דאריותא בדניאל (ו' כ"ג), ולא נתן בלב השרים שישמענו אל דברי המלך דריוש שרצה בהצלת דניאל, וכן כולם. הרי כמה קשה להפוך לב האיש, כי השם חלק לכל האיש בחירתו כנודע. והנה זה אחשורוש שונא ואויב לישראל, ודימהו (מגילה י"ד) לתל וחריץ. וכבר נודע שנאתו, שביטל בנין בית המקדש (שם ט"ו, ועיין אסתר ד', א'). ואמרו חז"ל (שם ט"ז) אסתר באמרה (אסתר ז' ו') איש צר ואויב כוונתה על אחשורוש. וכעת נהפוך לבבו לאוהב, ונתן לישראל ולמרדכי מעלה ורוממת, וביטל הקב"ה בחירתו, זהו נס יותר נפלא מכל הניסים (ע"ש) ביערות דבש שמאריך בזה, וכעת מצאתי זה ג"כ בס' בינה לעתים דרוש (כ' [סוף דרוש י"ט]) שכתב, דזה היה הנס בימי המן ע"ש. מכלל דבריו שמענו כי נתבטל בחירת אחשורוש מאויב לאוהב, זהו היה הנס נפלא.

תו אקדים מספר אהבת עולם (למהר"ש אלגאזי) על פסוק (איכה ה', ח') עבדים משלו בנו פורק אין מידם. היינו עפ"י מאמר רז"ל (גיטין נ"ו) המיצר לישראל נעשה ראש. והיינו, משום דאדם הוא בעל הבחירה, ולו ניתן הבחירה לעשות בו כרצונו. אך לב מלכים ושרים ביד ה' (כלה"כ משלי כ"א, א'), ומשום הכי המיצר לישראל נעשה ראש, כדי לבטל בחירתו. וזה שצווח הנביא ומקונן, עבדים משלו בנו ומשום הכי פורק אין מידם, כי קשה לבטל הבחירה, ודפח"ח. (באמת ספר הנ"ל איננו אתי, רק כד הווינא טליא שמעתי במדינת פולין דרש דרש זה בבהכ"נ מגיד אחד בשם הגאון הנ"ל, והדברים ראויין אליו).

תו אקדים מה דאיתא ברז"ל מגלה י"א ע"א המולך, שמלך מעצמו, דממונא יתירא הוי יריב וקם, אבל לא חזי למלכותא, ע"ש.

ובדברינו הללו מה נעים דברי הפסוק **הלזה ויהי בימי אחשורוש**, ר"ל וי היה בימי אחשורוש, דכל מקום שנאמר ויהי אינו אלא צרה כדאיתא ברז"ל וכנ"ל, ומה היה הויי וצרה, לזה אמר **הוא אחשורוש**, ר"ל באמת לא היה רק אחשורוש כהדיט בעלמא, ואף שהיה מלך **המולך מהודו** וגו' ר"ל דמלך מעצמו ולא חזי למלכותא כנ"ל וא"כ קשה לבטל הבחירה וזהו ה' הויי וצרה, משא"כ אם היה מלך ממש אז היה מלך ושרים ביד ה', והיה בקל לבטל בחירתו כנ"ל, אבל כעת שמלך מעצמו שפיר ה' וי, לולא ה' ב"ה ברוב רחמיו וחסדיו הפליא לעשות עמנו נס גדול לבטל בחירתו של אחשורוש אפילו בכהאי גוונא, והבן.

ובזה יובן נמי מה שביקש המן ליתן עשרת אלפי כיכר כסף, למה צריך למהר זה. אדרבה, כיון שאמר למלך כי היהודים במלכותו הם לנזק וכדומה, האיך יתכן שיאמר שיתן מכיסו למלך בגין כך. אדרבה לו יחויב ליתן מוהר שמשגיח בטובת הכלל. והכי כל משנה למלך שיתן עצה מה לעשות במדינה, אם לעקור או לנטוע, יאמר שיתן משלו אם יקום עצתו, דבר זר הוא. (ועיין בזה בס' יערות דבש ח"ב (דרוש ט"ו) דפ"ח ע"ב (בדפוס לבוב תקנ"ט הוא בדף ע"א)).

אמנם לדברינו הנ"ל מבואר על נכון בהקדים מאמר רז"ל במגילה י"א ע"א רב נחמן בר יצחק פתח לה להאי פרשתא מהכא (תהלים קכ"ז א') **שיר המעלות לולי ה' וגו' לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אדם ולא מלך**, עכ"ל. ויש לדקדק מאי נפקא מינה אם קם עלינו מלך דווקא או אדם בעלמא, בין כך ובין כך לא טוב היה הגזירה.

אבל לדברינו הנ"ל י"ל לפי פשוטו, דהא באמת קשה לשנות הבחירה כנ"ל, אמנם לב מלכות ושרים ביד ה', ושפיר יכול לשנות הבחירה, וא"כ לפי זה שפיר אמר **בקום עלינו אדם ולא מלך**, משום הכי אזי חיים בלעונו, כי קשה לשנות הבחירה לולי ה' עזרתה לנו ברוב רחמיו וחסדיו אשר הפליא לעשות עמנו כנ"ל, ונכון הוא.

והנה מטעם זה נמי ביקש המן לקנות היהודים מאחשורוש כדי שיהיו תחת ידו מחמת כי לב מלך ביד ה' כנ"ל, משא"כ הוא אדם ולא מלך, וממילא יוכל לעשות כטוב בעינו ולא ישונה בחירתו כנ"ל, ומשום

הכי אמר לו המלך הכסף נתון לך והעם לעשות כטוב בעיניך, ר"ל הכסף נתון לך וגם העם יהיה לך במתנה, שיהיו שלך, וממילא לעשות כטוב בעיניך כנ"ל כי קשה לבטל הבחירה, והבן.

ובזה בארתי נמי מה דאיתא במדרש רבה במגלת אסתר (ז' י"ג) **בעת שנגזר הגזירה בא אליהו והודיעו למשה רבינו ע"ה, א"ל משה יש אדם כשר באותו דור, א"ל יש ושמו מרדכי, א"ל לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה, ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה, עכ"ל.**

ויש לדקדק, הא כמה פעמים אשר משה רבינו ע"ה עמד בפרץ להשיב חימה מעל ישראל לבלתי השחיתו, כדכתיב (תהלים ק"ו, כ"ג) לולי משה עמד בפרץ וגו', וכדאיתא במדרש שם. וא"כ למה שואל כעת דווקא על אדם כשר מלמטה שיתפלל עליהם, והדר גם הוא יעשה כן. הלא בתפלתו לבד היה יוכל לפעול פעולה טובה, כי תפלתו לא שב ריקם כמה פעמים.

אבל י"ל עפ"י דברינו הנ"ל, דעיקר הנס בעת ההיא היה שביטל הקב"ה בחירת אחשורוש והמן, שהיתה בחירתם להרע ונהפך בחירתם לטובה. וזהו היה הנס נפלא, כי קשה לשנות הבחירה כנ"ל באריכות בשם הזוהר גבי ראובן שהציל את יוסף כנ"ל. אך זה גופא טעמא בעי, למה באמת שינה קב"ה בחירתו של אדם, אשר לא תשונה בחירת אדם מעולם, ובעת ההיא נתבטל בחירת אדם אחשורוש. אבל י"ל זה היה מחמת מעשה שעשה מרדכי שהחזיר כל ישראל בתשובה ע"י בכייה וצום כדכתיב (אסתר ד', א') ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרע את בגדיו וגו' שק ואפר יוצע לרבים, הרי מחמת מרדכי למדו כולם לעשות כן, ובטלו בחירתם מרעה לטובה לשם ה' ב"ה. ולבטל בחירת היצה"ר שלהם שאכלו ושתו בסעודה, לכן התענו תענית נגד זה, כדאיתא במדרש מגלת אסתר ע"ש. וא"כ, משום הכי, מדה כנגד מדה. שינה הקב"ה בחירת אחשורוש והמן ג"כ, כמו ששינו הישראל בחירתם נגד היצה"ר כנ"ל. וא"כ משום הכי שפיר שאל משה רבינו דווקא בעת ההיא אם יש למטה אדם כשר כדי לבטל בחירתו, כנ"ל והבן.

ובפרט לפי מה שז' הר"י ז"ל (ע"י ע"ח שער מ"ט פרק ו', וצ"ע) כי אחשורוש הוא סוד קליפת נוגה. וענין של קליפת נוגה נזכר כמה פעמים בספרי המקובלים (תיקונים תיקון ע', ע"ח שער קליפת נוגה פ"ג) כי היא נקראת להט חרב המתהפכת. וגם נקרא עץ הדעת טוב ורע, שהענין הוא כי הוא מתמצעות בין הקדושה והקליפה, לצד הפנימי הדבוקה לקדושה היא טוב, והצד החיצון הדבוק לקליפה היא רע. וכשישראל מטיבין מעשיהם, היא מתהפכת להיות כולו טוב גמור, וכשהם מרשיעין, היא מתהפכת להיות רע גמור. וזה הענין של אחשורוש, שבתחלה היה שונא גמור ומוחלט לישראל ואח"כ נהפך להיות אוהב גמור להיות טוב ומטיב לכולם, ולאזהבו המן שהיה שונא לישראל נהפך לאויב לו. והסיבה היתה, בתחלה היו ישראל מרשיעין מעשיהם, ובמעשיהם נהפך קליפת נוגה להיות כולו רע, על כן אחשורוש שהוא

מצד אותה קליפה נהפך לאויב ולצורר היהודים. אבל אח"כ ששבו ישראל בתשובה והטיבו מעשיהם, אז נתהפך קליפת נוגה להיות כולו טוב, ואז ממילא גם אחשורוש נתהפך להיות כולו טוב לישראל, וצורר לשונאיהם של ישראל (ועיין בזה באריכות בס' משתה יין (בתחלת חלק י"ין נסכים" על המגילה)). ואם כן לפי זה הרי שפיר צריך התעוררות מלמטה דווקא להטיב מעשיהם, ובזה ממילא נתבטל בחירתו, כי נהפך הוא מרע לטוב כנ"ל, ומשום הכי שפיר קאמר יש אדם כשר מלמטה דווקא, והבן.

ובזה בארתי הפסוקים במגלה (ג', ט"ו) **הרצים יצאו דחופים בדבר המלך וגו' והעיר שושן נבוכה, ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ויקרא מרדכי את בגדיו וגו'**

ויש לדקדק, מאי ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, הא כ"ע ידעו את כל אשר נעשה כדכתיב מקודם הרצים יצאו דחופים וגו' והעיר שושן נבוכה.

אמנם לפי דברינו הנ"ל מבואר על נכון, דבלאו הכי יש לדקדק עוד, מאי הלשון והעיר שושן נבוכה, במאי היו נבוכים. אבל י"ל לפי דברינו הנ"ל דעיקר הנס היה שנתבטל בחירת אדם, וזה קשה לבטל כנ"ל, וא"כ שפיר **והעיר שושן נבוכה** כי היו נבוכים כדת מה לעשות בדבר הזה, אם יש להם עוד תקומה להנצל מגזירה זו, או בעבור כי תליא בבחירת אדם לא יבוטל בחירתו עוד, אבל **ומרדכי ידע את כל אשר נעשה** ר"ל מרדכי ידע והבין את כל אשר נעשה, נעשה דייקא, היינו ע"י מעשים שעשו ישראל ברעה ולא הטיבו מעשיהם משום הכי נעשתה הדבר הזה, כי אחשורוש הוא קליפת נוגה ונהפך לרע ע"י מעשיהם של ישראל שהיו שלא כדת של תורה כנ"ל, ומשום הכי **ויקרע מרדכי את בגדיו וצחק צעקה גדולה לעורר אותם בתשובה, עד כי שק ואפר יוצע לרבים** ר"ל שגם אחרים למדו ממנו כן, ומחמת זה שחזרו להטיב מעשיהם נהפך קליפת נוגה והוא אחשורוש מרע לטוב על ישראל, ושפיר מבוטל בחירתו כנ"ל, והבן.

כלל הדבר, אחינו בני ישראל, עיקר הנס היה בימים האלה, שנתבטל בחירת אחשורוש נגד שאנחנו בטלנו בחירת היצה"ר, כנ"ל. על כן מן הראוי בימים האלה לקבל עליו כמו כן שיתאמץ האיש לבטל בחירתו מרע לטוב, ויתגבר על היצה"ר ולא יעש ח"ו מה שהוא נגד ה' ב"ה, רק לשמוח ולאכול ולשתות בשמחה של מצוה לשם שמים, אבל לא ח"ו בשמחה של הוללות.

ובאלה הדברים נשים פנינו אל מאמר הניצב פתח שער חדר הלזה. דיש לדקדק בו מה חדשו אלו ג' תינוקות זה על זה (וכן דקדק ביפ"ע שם במדרש ע"ש). אמנם לדברינו הנ"ל יבואר על נכון, כי מדברינו הנ"ל שמענו. שהיה בעת ההיא ג' בחינות אשר היה ראוי לחוש שח"ו אין תרופה למכתם. חדא, שהיה תלויה בבחירת אדם כנ"ל. ועוד, כי הם חטאו בהשתחום לצלם נבוכדנצר, ונטמטם לבם ע"י מאכלות אסורות להחזירם למוטב, כנ"ל באריכות בדרוש הלזה. ועוד

בא השלישי ואמר לו **ועד זקנה ושיבה אני אסבול ואמלט**, והיינו ר"ל כפי' רש"י בישעי' מ"ו שם (פס' ד') על פסוק זה, וז"ל אשר זקנתם וכלה כחכם, שאין לכם זכות, אני הוא, ברחמי ובמדת טובי להושיעכם, ולעמוס ולשאת ולמלט, עכ"ל ע"ש. וא"כ שפיר אף כי לית זכות כלל אין לך לדאג, כי קב"ה ברחמי וטובו יצמיח תשועה לכם, ואם כן שפיר קמוסיף כל חד מתינוקות הנ"ל כל אחד על חבירו יותר ויותר, ושפיר נחמו למרדכי בזה, ומשום הכי שפיר שחק ושמח מרדכי שמחה גדולה, כי ראה וידע כי אין מעצור לה' ב"ה מלהושיע להם כנ"ל באריכות והבן.

כלל הדבר, אחינו בני ישראל, בימים האלה צריך האדם להכיר חסדו ית' ונפלאותיו אשר עשה עמנו. וחסד אל כל היום גם עכשיו בגלותא, בכל יום ויום עומדים עלינו לכלותינו, לולי ה' עזרתה לנו. וראוי לעבוד את ה' ב"ה בלב שלם, ולקבל מצותיו בשמחה כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר, קיימו וקבלו כנ"ל, ולקיים משלוח מנות לעניים ואביונים ברצון טוב, ואז יקוים ונתן לך רחמים ורחמך כנ"ל. ובפרט שהגאולה העתידה לא תהיה רק בזכות צדקה, כדאיתא שבת קל"ט (ע"א) אין ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר (ישעי' א', כ"ז) ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה, וכ"כ הרמב"ם בהל' מתנות עניים (פ"י הל' א') אין כסא ישראל מתכונן אלא בצדקה, שנאמר (ישעי' נ"ו, א') שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וגו', במהרה בימינו אמן.

יש לומר בחינה שלישית היתה, אף אם ישובו בתשובה שלימה לא היו יודעים אם יארע להם נס כזה בגזירה זו. עפ"י מה דאיתא בברכות ד"כ ע"א א"ל ר"פ לאביי, מאי שנא הראשונים דאתרחש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא אתרחיש להו ניסא כו'. א"ל קמאי הוי קמסרו נפשייהו על קידוש השם, אנן דלא מסרינן נפשייהו על קידוש השם, ע"ש. ואם כן ממילא כיון דהשתחו לצלם של נבוכדנצר ולא היו מסרו נפשייהו על קידוש השם קשה להו דמתרחיש להם ניסא כנ"ל. הרי שלשה בחינות אשר בעבורם היה קשה לבטל גזירה גדולה כזו. ועל זה באו שלשה תינוקות הנ"ל במדרש לנחם את מרדכי מעצבון לבו, הראשון אמר לו **אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבוא**, ומשואת רשעים דייקא, אף שהם בעלי בחירה מכל מקום אל תירא מהם, כי הקב"ה יבטל בחירתם. אך עדיין יש לחוש שהחטא שהשתחו לצלם נבוכדנצר יעכב לבטל, כי קשה להחזירם למוטב מחמת עצת המן ואחשוורוש להאכילם במאכלות אסורות לטמטם את לבם במאור התורה כנ"ל, ובלא מאור התורה קשה ללחום נגד היצה"ר כנ"ל באריכות, לזה אמר השני **עוצו עצה ותפר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל**, ר"ל שעצת רשעים לא יקום, כי עמנו אל להפר עצתם, ואעפ"כ יקובל תשובת ישראל כאשר באמת היה וכנ"ל. אך מ"מ אף אם יעשו תשובה קשה לעשות להם נס, כיון דעל כל פנים לא מסרו נפשייהו על קידוש השם וכנ"ל במ"ס ברכות, ולזה

יו"ל מכת"ק ע"י

להערות והארות:

seforimvelt@gmail.com